

УДК (082): 37.035:172.15
О-72

О-72 Формування національної ідентичності українця через цінності Української Хартії вільної людини (м. Тернопіль, Україна, 20-21 жовтня 2022 року). Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, С. В. Костюк, Н. Б. Стрийвус, Г. І. Герасимчук. Тернопіль: ТОКІППО, 2022. 491 с.

У збірнику публікуються наукові статті, тези доповідей та інші матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Освітня спільнота як середовище формування українського громадянина в контексті Української Хартії вільної людини», проведеної на базі Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти 20-21 жовтня 2022 р.

Усі матеріали збірника подаються в редакції авторів. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори.

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти
(протокол № 5 від 04 листопада 2022 р.)*

УДК (082): 37.035:172.15

©Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2022

<i>Стасюк Н. Я.</i> Формування громадянської самосвідомості здобувачів освіти в умовах війни через призму Української Хартії вільної людини.....	с. 399
<i>Степанюк А. В., Жирська Г. Я.</i> Формування загальнолюдських цінностей у підростаючого покоління як умова впровадження Української Хартії вільної людини.....	с. 404
<i>Стецишин Р. В.</i> Проблеми ціннісного перекосу в умовах суспільно-військової трансформації на фоні загально-європейської етичної кризи.....	с. 408
<i>Стрельников В. Ю.</i> Партнерство суб'єктів освітнього процесу в технології ситуаційного навчання на засадах Української Хартії вільної людини.....	с. 413
<i>Стрийвус Н. Б., Герасимчук Г. І.</i> Організація виховного процесу в ЗЗСО на цінностях Української Хартії вільної людини (методичні рекомендації).....	с. 418
<i>Титаренко С. А.</i> Педагогічні умови громадянського виховання дітей дошкільного віку.....	с. 424
<i>Ткачишина О. Р.</i> Формування ціннісних орієнтацій студентської молоді в умовах суспільних трансформацій.....	с. 429
<i>Торічний О. В.</i> Формування управлінських компетенцій у майбутніх офіцерів-прикордонників на основі методу оперативно-службових ситуацій.....	с. 433
<i>Трубавіна І. М., Каліна К. Є., Чередниченко О. М.</i> УХВЛ – шляхи і перспективи впровадження в систему освіти України.....	с. 438
<i>Файермен О. О.</i> Щодо ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців соціономічної сфери.....	с. 442
<i>Федірко Ж. В.</i> Інноваційна діяльність у контексті реалізації завдань Концепції «Нова українська школа».....	с. 446
<i>Філін О. С., Першута І. І., Курліщук І. І.</i> Розвиток лідерського потенціалу майбутніх фізичних терапевтів під час фахової підготовки...	с. 449
<i>Філіппова І. Г., Єфімов Д. В.</i> Моральне виховання учнів початкової школи.....	с. 453

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І. Висока педагогіка почуттів. Громадянськість особистості у смислоціннісній інтерпритації В. Сухомлинського. *Освіта*. 2016. №38–39. С. 3.
2. Боровська О., Токарева Г. Формування громадянської компетентності дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. № 3. С. 58–64.
3. Гончаренко О. Р. Громадянське виховання дошкільнят та його морально-етичний компонент. *Обдарована дитина*. 2014. № 1. С. 2–8.
4. Закон України «Про дошкільну освіту» *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 49. С. 259.
5. Козакова І. Особливості патріотичного виховання дошкільнят. *Обруч*. 2003. № 6. С. 8–12.
6. Поніманська Т.І. Моральне виховання дошкільників. Київ : Вища школа, 2005. 150 с.
7. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Вибрані твори : в 5 т. Київ, 1977. Т. 3. С. 283–582.
8. Чорна К. І. Виховання громадянина, патріота, гуманіста. Київ : ТОВ «ХІК», 2004. 96 с.

УДК 159.923

Ткачишина Оксана Романівна,

кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології особистості та соціальних практик Київського університету імені Б. Грінченка, м. Київ

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Суспільні трансформації роблять сучасний світ досить динамічним, важкопрогнозованим та непередбачуваним. Соціально-економічні, політичні та інші зміни, що відбуваються в людському суспільстві здійснюють вплив на історичний розвиток соціуму взагалі. Сучасний соціум поступово змінюється, при цьому, змінюється і особистість, яка не може існувати поза межами людського суспільства [6].

Нові виклики які постають перед світом в наш час, і Україною зокрема, призводять до перегляду системи життєвих цінностей, зміни її ієрархічної структури, коли на перший план виходять цінності пов'язані з людським життям та здоров'ям, безпекою, вільним вибором життєвої стратегії тощо. Таким чином, система ціннісних орієнтацій особистості не є сталим утворенням, вона змінюється зі змінами у суспільстві, суспільній свідомості.

Системні трансформації політичних, економічних і суспільних процесів призводять до становлення й розвитку нових ціннісних орієнтацій студентської молоді як найбільш динамічної та сприйнятливої до таких змін соціальної групи. Отже, студентський вік є одним із найважливіших періодів трансформації світогляду та зміни ієрархії ціннісних орієнтацій особистості. Тому ціннісні орієнтації студентства доцільно розглядати як динамічну систему з особливостями свого перебігу та розвитку.

Проблема системи цінностей особистості активно вивчалася такими вченими, як Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, Б. Братусь, І. Дударенко, Л. Карамушка, З. Карпенко, О. Леонтєв, С. Максименко, В. Москаленко, В. Панок, С. Рубінштейн, М. Савчин, Т. Титаренко та ін. Ціннісні орієнтації, зі свого боку, постають засобом реалізації цінностей, коли вони набувають особистісного сенсу. При цьому цінності відображають спрямованість соціальної активності особистості і виявляються насамперед у мотивах її діяльності та особливостях поведінки. Питання становлення та вияву ціннісних орієнтацій у студентської молоді розглядають у своїх наукових працях О. Блискун, Ю. Бохонкова, В. Бочелюк, В. Вакуленко, І. Галян, Н. Гарькавець, Т. Лисенко, Г. Ложкін, У. Михайлишин, Л. Пілецька, В. Осьодло та ін.

Ціннісні орієнтації є одним з найважливіших структурних елементів особистості, оскільки в них сконцентроване суб'єктивне ставлення до об'єктивних рівнів буття людини, що зумовлює спрямованість її соціальної поведінки. Ціннісні орієнтації мають істотний вплив на стиль мислення і життя індивіда, перебіг емоційних та мотиваційних процесів. Завдяки їм людина вирішує багато життєво важливих для себе питань навчальної, громадської, професійної, суспільно корисної та інших видів діяльності. У ціннісних орієнтаціях втілюються результати навчання та виховання особистості в окремі вікові періоди розвитку, набуття життєвого досвіду, особливості світосприймання [3, с. 46].

Таким чином, ціннісні орієнтації є особливими психологічними утвореннями, що становлять ієрархічну систему та існують у структурі

особистості як її елементи. Поняття «ціннісні орієнтації» позначає суб'єктивне ставлення людини до деяких аспектів соціальної системи, характеризуючи один з полюсів ціннісного ставлення. Ціннісні орієнтації – це насамперед вибір або відкидання певних життєвих смислів та готовність чи неготовність особистості поводитися відповідно до них. «Вони визначають загальну спрямованість інтересів та прагнень особистості, вибудовують ієрархію індивідуального вибору у будь-якій сфері, формують цільову й мотиваційну програму поведінки, детермінують рівень домагань та міру рішучості реалізації власного плану життя» [4, с. 31].

Питання формування та динаміки системи ціннісних орієнтацій особистості необхідно розглядати цілісно з поведінковою діяльністю, оскільки саме поведінка (особливості поведінки) є похідною від наявної структури цінностей індивіда. Ціннісно-сміслова сфера безпосередньо пов'язана з потребами, що, в свою чергу, призводить до опредмечування, перетворення існуючих норм у корисні, вигідні «для себе» ситуативні моменти. Тобто, переведення цінностей суспільних в цінності суб'єктивно значимі, індивідуальні.

Деякі дослідники звертають увагу на негативні тенденції у формуванні ціннісних орієнтацій студентської молоді. Зокрема наголошують на тому, що у середовищі студентської молоді все частіше простежується значне зростання питомої ваги матеріального чинника у її ціннісних орієнтаціях. У суспільстві складається ситуація, коли люди свою діяльність спрямовують на досягнення переважно матеріальних благ. Формується споживацька психологія, і відповідно, споживацьке ставлення до життя; домінуючими рисами характеру людей, у тому числі і студентської молоді, стають заздрисність, егоїстичність, корисливість, прагматизм.

У. Михайлишин зазначає, що «в умовах кризи соціальних ідеалів, зневіри в оптимістичні перспективи дуже важливим є формування тих суспільно корисних цінностей, які є загальнозначущими, вічними та неперехідними» [5, с. 18]. Суттєвими є погляди І. Беха щодо ціннісної сфери студентської молоді.

Відомий вчений відзначає, що «сучасна цивілізація породжує два основних типи особистості: особистість соціоорієнтовану й особистість еґо-центровану» [1]. Як справедливо зазначає О. Блискун, процеси глобалізації у сучасному світі, з одного боку, призводять до певної уніфікації цінностей, способу життя молоді; з іншого – стимулюють інтерес до власної культури, історії, звичаїв і традицій, актуалізують проблему усвідомлення і збереження національної ідентичності. Актуальним постає завдання формування особистості, яка має «глобальне бачення» світових процесів, але водночас є носієм цінностей, які визначають відносини людини із соціумом, із самою собою, з природою [2].

Варто зазначити, що молодь є найбільш відкритою до нових знань, креативною, мобільною й активною суспільно-політичною силою, а водночас і політично недосвідченою. Вивчення ціннісних орієнтацій молоді важливе не лише в теоретичному, а й у практичному плані, оскільки дає змогу з'ясувати, наскільки українська молодь є суб'єктом державотворчих процесів або об'єктом маніпулятивних технологій.

Досить суттєвим моментом, який зумовлює психологічну обумовленість системи цінностей, є її співвіднесеність із конкретно-історичними, суспільно-політичними, ідеологічними умовами, за яких складається певна система ціннісних орієнтацій у суспільстві в цілому та у кожній окремій особистості. Так, за деякими спостереженнями дослідників, починаючи з 2014 р. і в наш час зокрема, в українській молоді частіше спостерігаються ціннісні орієнтації пов'язані з гордістю за країну, відповідальністю за долю нації, розвитком особистості в цілому, успішним саморозвитком та самореалізацією, економічною незалежністю, високим рівнем прагнення особистої свободи, незалежністю у судженнях і діях тощо.

Таким чином, на сучасному етапі українського державотворення виховання почуття патріотизму у студентської молоді набуває особливого значення, оскільки патріотизм є ціннісною основою будь-якого суспільства і визначає мотивацію саморозвитку кожної особистості у духовній, економічній і

соціально-політичній сферах. Слід відзначити, що євроінтеграційні процеси в Україні сприяли пошуку нових ціннісних орієнтирів сучасного студентства.

Тому важливо створити таку систему цінностей, яка стала б орієнтиром у вихованні молодого покоління. Важливим критерієм в цій системі має бути духовність людини, а саме: втілення в її світоглядних орієнтаціях сподівань, прагнень, ідеалів, духу народу, нації, що визначає спрямованість особистісних потреб і зумовлює її провідний життєвий вибір, свідоме прийняття гуманістичної спрямованості людської життєдіяльності та формування активної життєвої позиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І. Д. Ціннісна сфера сучасної людини в контексті пріоритетів виховного процесу. *Шлях освіти*. 2010. № 4. С. 8–9.
2. Блискун О. О. Дослідження проблем сучасної молоді: соціологічні та психологічні аспекти. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. Т. IX, Вип. 13. Київ ; Ніжин : ПП Лисенко, 2020. С. 26–37.
3. Вакуленко В. М., Стягунова О. О. Роль гендерного аспекту у формуванні ціннісних орієнтацій на ідеях народної педагогіки майбутніх педагогів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика : збірник наукових праць*. Северодонецьк, 2010. № 2 (37). С. 44–54.
4. Галян І. М. Психологія ціннісно-сміислової саморегуляції майбутніх педагогів : дис. ... д-ра психол. н. Київ, 2017. 532 с.
5. Михайлишин У. Б. Соціально-психологічні засади функціонування цінностей у студентських групах в умовах освітнього середовища : дис. д-ра психол. н. Северодонецьк, 2018. 525 с.
6. Ткачишина О. Р. Формування конструктивної поведінки особистості в умовах невизначеності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 33 (72). №2. С. 123-127.

УДК 378.147:355.232

Торічний Олександр Володимирович,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології, педагогіки та
соціально-економічних дисциплін
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький